

ΒΑΣΙΛΗΣ Χ. ΚΑΡΥΔΗΣ

Ο ΦΟΒΟΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΑΙΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΣΤΕΑΚΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑΣ

Αποτελεί μάλλον κοινοτοπία η διαπίστωση ότι ο αστικός χώρος αποτελεί μία μορφή οργανισμού. Γεννιέται, αναπτύσσεται, εξελίσσεται και, ιδίως, συνεχώς μεταβάλλεται, μέσω μιας σειράς διαδραστικών διαδικασιών.

Στην περίπτωση της Αθήνας, είναι γνωστή από τη δεκαετία του 1980 η διαδικασία της προϊούσας σταδιακής εγκατάλειψης του ευρύτερου κέντρου από όσους παλαιούς κατοίκους αποκτούσαν την οικονομική δυνατότητα να μεταφέρουν τον τόπο μόνιμης κατοικίας τους σε περιοχές με καλύτερες περιβαλλοντικές συνθήκες, ιδίως συγκεκριμένα προάστια, ταυτόχρονα και ως ένδειξη ταξικής αναβάθμισης και απόκτησης κοινωνικού κύρους.

Αυτή η οικιστική συνθήκη διευκόλυνε τη μαζική εγκατάσταση νεοφερμένων, κατά κανόνα παράτυπων, μεταναστών κυρίως από τη γειτονική Αλβανία, ήδη από τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1990 στα παραμελημένα σπίτια και διαμερίσματα, συχνά υπόγεια, με τα χαμηλά ενοίκια των συγκεκριμένων περιοχών. Ταυτόχρονα, η μαζική παραμονή τους σε περιοχές του κέντρου προσφερόταν για την ευκολότερη αναζήτηση εργασίας και μετακίνησή τους καθώς και για τη συγκρότηση και περαιτέρω ανάπτυξη εθνοτικών υποστηρικτικών δικτύων.

Τα τελευταία χρόνια, ιδίως μετά τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών

αγώνων, παρατηρείται σημαντική αύξηση νέων μεταναστευτικών ρευμάτων, με διαφορετικά χαρακτηριστικά, που συγκροτούνται από αντικανονικούς μετανάστες και αιτούντες άσυλο κυρίως από χώρες της Ασίας και της Αφρικής, πολλοί από τους οποίους καταλήγουν «άνθρωποι σε παρένθεση», στην περιοχή του ευρύτερου κέντρου της Αθήνας, χωρίς χαρτιά, χωρίς δίκτυα υποδοχής, με υψηλή θεατότητα στον δημόσιο χώρο και εκ των πραγμάτων ρυπογόνες πρακτικές, με ιδιαίτερη συμμετοχή στη μικροεγκληματικότητα επιβίωσης «του δρόμου». Αυτή η προβληματική καθημερινότητα (όπως είχε στο παρελθόν συμβεί και με τους Αλβανούς) προκαλεί τη δυσφορία και την ανασφάλεια μεγάλου τμήματος του ντόπιου πληθυσμού (αλλά και παλαιότερων ενσωματωμένων μεταναστών), που προσλαμβάνει τα χαρακτηριστικά ενός κοινωνικού «ηθικού πανικού» και αντιλαμβάνεται την παρουσία των μεταναστών, ιδίως του νεοφερμένου μεταναστευτικού πληθυσμού, με εχθρότητα, καχυποψία και ανησυχία ανάλογη προς την απειλή έλευσης μίας σοβαρής φυσικής καταστροφής που πρέπει με κάθε μέσον να αποτραπεί¹. Ταυτόχρονα, η περιρρέουσα κοινωνική ατμόσφαιρα αποτελεί ιδανικό θερμοκήπιο για τη δράση ακραίων πολιτικών ομάδων με ρατσιστικές αντιλήψεις και βίαιες πρακτικές, που προπαγανδίζουν τη συλλογική αυτοδικία εις βάρος των μεταναστών σε περιοχές του ευρύτερου κέντρου της Αθήνας και σε συνοικίες του Πειραιά με υπαρκτά προβλήματα, υπό το πρόσημα της απουσίας ή της ανικανότητας του κράτους.

ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η διακύμανση της εγκληματικότητας στην Ελλάδα κατά την τελευταία δεκαετία, σύμφωνα με τους επίσημους δείκτες της εγκληματικότητας, παρουσιάζει μία σχετικά μικρή αυξητική τάση, πάντως παραμένει σταθερά κάτω του μέσου όρου των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρατηρείται βεβαίως μία ποιοτική μετάλλαξη της εκδήλωσης του εγκληματικού φαινομένου, με αναφορά ιδίως στη δομική εγκατάσταση του οργανωμένου εγκλήματος στον

κοινωνικό ιστό, στην προϊούσα μεταβολή του *modus operandi* της μικροεγκληματικότητας του δρόμου, όπου διαπιστώνεται πλέον συχνότερα ασύμμετρη χρήση βίας και μεγαλύτερη διαθεσιμότητα πυροβόλων όπλων, στη συστηματική εμφάνιση νέων μορφών εγκλήματος, όπως τα συμβόλαια θανάτου, οι εκφοβιστικές βομβιστικές επιθέσεις, οι απαγωγές για λύτρα, η διεθνοποίηση των εγκληματικών δικτύων. Παρά ταύτα, η μικρομεσαία εγκληματικότητα, που κυρίως απασχολεί τους πολίτες και τροφοδοτεί το φαινόμενο που εξετάζουμε, παραμένει σε συγκριτικά χαμηλά επίπεδα.

Ταυτόχρονα, με τρόπο φαινομενικά οξύμωρο, όλες οι σχετικές έρευνες μετά το 2000 τοποθετούν την Ελλάδα στην πρώτη θέση της εγκληματοφοβίας και του αισθήματος ανασφάλειας στην Ε.Ε. Το ίδιο, δηλαδή η σχετικά χαμηλή επίσημη εγκληματικότητα και η ιδιαίτερα υψηλή αίσθηση ανασφάλειας παρατηρείται και σε άλλες χώρες του ευρωπαϊκού Νότου, όπως η Ισπανία και η Πορτογαλία.

Ο φόβος του εγκλήματος ως υποκειμενική εκτίμηση υψηλής πιθανότητας θυματοποίησης αποτελεί εξαιρετικά δυσάρεστο αίσθημα για τον πολίτη, το οποίο ωθεί στη μεταβολή συνηθειών της καθημερινότητας, επηρεάζει τις επιλογές του ατόμου ως προς τον τόπο κατοικίας, τον τρόπο μετακίνησης, τις μορφές διασκέδασης και διάθεσης του ελεύθερου χρόνου, την εν γένει κοινωνική του διαθεσιμότητα. Σε συλλογικό επίπεδο δηλητηριάζει με καχυποψία τις κοινωνικές σχέσεις και ευρύτερα τον κοινωνικό ιστό, εκδηλώνεται ως συναίσθημα ανασφάλειας που πλανάται στον κοινωνικό περίγυρο και αποκρυσταλλώνεται στη συλλογική κοινωνική συνείδηση ως έλλειψη δημόσιας ασφάλειας².

Για το λόγο αυτό, ο φόβος του εγκλήματος λογίζεται ως κατεξοχήν αστακό φαινόμενο, καθώς η αίσθηση ασφάλειας στον δημόσιο χώρο επηρεάζει αποφασιστικά την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των αστικών περιοχών. Οι επιπτώσεις αφενός της πραγματικής έκτασης του εγκλήματος και αφετέρου της υποκειμενικής πεποίθησης των πολιτών για τους κινδύνους που διατρέχουν καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό το ρυθμό, τη μορφή και την ποιότητα ζωής στην πόλη, και σε τελευταία ανάλυση, επιδρούν αποφασιστικά στην ίδια τη μορφή της πόλης. Όπως έχει παρατη-

ρηθεί, συχνά ο φόβος του εγκλήματος αναδεικνύεται σε μεγαλύτερο πρόβλημα από το ίδιο το έγκλημα.

Σύμφωνα με τα ευρήματα πολλών εγκληματολογικών ερευνών, διεθνώς και στην Ελλάδα, η διάχυση της ανασφάλειας στον κοινωνικό ιστό ως συλλογική άποψη ή πεποίθηση έχει συνήθως μικρή σχέση με την οντολογία του εγκλήματος στο πραγματικό κοινωνικό πεδίο. Συχνά, η ένταση του φόβου είναι αντιστρόφως ανάλογο μέγεθος με την πραγματική θυματοποίηση όσων διακατέχονται από αυτόν. Ως κλασικό παράδειγμα αναφέρονται οι ομάδες των ηλικιωμένων ατόμων αλλά και των γυναικών που εκδηλώνουν υπέρμετρη ανασφάλεια, ενώ στατιστικά θυματοποιούνται λιγότερο, σε αντίθεση, για παράδειγμα, με τους νεαρούς άντρες, οι οποίοι παρά το γεγονός ότι υπερ-εκπροσωπούνται στα θύματα εγκληματικών πράξεων, ιδίως κατά του προσώπου και κατά της ιδιοκτησίας, φοβούνται πολύ λιγότερο. Σ' ένα χωρικό παράδειγμα, η Περιφέρεια Αττικής εμφανίζει χαμηλότερο ποσοστό από τον εθνικό μέσο όρο στο έγκλημα της ανθρωποκτονίας από πρόθεση και εν γένει κατά του προσώπου, παρά την αντίθετη ισχυρά επικρατούσα αντίληψη.

«ΕΡΓΑΛΕΙΟΠΟΙΗΣΗ» ΤΟΥ ΦΟΒΟΥ ΚΑΙ «ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΕΛΕΓΧΟΥ»

Τέτοιου είδους διαπιστώσεις οδηγούν πολλούς κοινωνικούς επιστήμονες να θεωρούν ότι ο φόβος του εγκλήματος αξιοποιείται ως εργαλείο κοινωνικής και πολιτικής εξουσίας. Υποστηρίζεται συγκεκριμένα ότι η «λατρεία της ασφάλειας», όπως τη γνωρίζουμε μετά το ορόσημο της 9.11, δεν γεννήθηκε τότε αλλά εμφανίστηκε ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '80 και εγκαταστάθηκε σταδιακά στη συλλογική κοινωνική συνείδηση, πρώτα στις Η.Π.Α. και στη συνέχεια στην Ευρώπη, με πιο πρόθυμη χώρα τη Βρετανία. Τότε καθιερώθηκε ο όρος «κοινωνία της διακινδύνευσης», όπου κάθε πολίτης θεωρείται εκτεθειμένος σε πολλαπλούς κινδύνους και αισθάνεται σαν θύμα σε αναμονή.

Αυτή η λεγόμενη «κουλτούρα του φόβου» συνδέεται στενά με

μία συνολική αμυντική και κατασταλτική πρόσληψη της κοινωνικής ζωής και της διευθέτησης των προβληματικών καταστάσεων. Ο δημόσιος χώρος βιώνεται ως τοπίο ανασφαλές, ο άγνωστος συμπολίτης προσλαμβάνεται σαν εν δυνάμει απειλή, ούτε όμως ο γνωστός βρίσκεται στο απυρόβλητο της καχυποψίας. Η καθημερινή δραστηριότητα, από τη μετάβαση (και επιστροφή) στην εργασία ή το σχολείο μέχρι τη βραδινή έξοδο ή και το ταξίδι περιγράφεται ως πηγή κινδύνων. Πολλά σχολεία των Η.Π.Α. θυμίζουν περισσότερο φυλακές ασφαλείας σε μικρογραφία. Σε ύψη ρεκόρ έφτασαν οι πωλήσεις καμουφλαρισμένων συσκευών παρακολούθησης της συμπεριφοράς των μέμπι σίτερ κατά την απουσία των γονιών. Στη Βρετανία έχουν ασκηθεί ποινικές διώξεις σε γονείς επειδή φωτογράφισαν γυμνά τα μικρά παιδιά τους ή έμπαιναν μαζί τους στην μπανιέρα του σπιτιού τους.

Με τον τρόπο αυτό, η κουλτούρα του φόβου διευκολύνει τη συγκρότηση μίας κουλτούρας ελέγχου και συνδέεται αδιάσπαστα και διαλεκτικά με αυτήν³. Η συλλογική κοινωνική συνείδηση εθίζεται στην αντίληψη ενός πανοπτισμού που υποτίθεται ότι προστατεύει από τη διάχυτη απειλή. Η ένταση της καταστολής γίνεται αποδεκτή –αν όχι και επιθυμητή– αναγκαιότητα. Στη Βρετανία και τη Γαλλία επιβάλλονται μέτρα απαγόρευσης κυκλοφορίας των εφήβων. Το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης (γνωστότερο ως «βραχιολάκι») επεκτείνεται συνεχώς για δράστες ελαφρών εγκλημάτων, χωρίς όμως να υποκαθιστά τον εγκλεισμό, που επίσης χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο εις βάρος των κοινωνικά αποκλεισμένων. Στην Ελλάδα, ο αριθμός των κρατουμένων έχει διπλασιαστεί την τελευταία δεκαετία και τριπλασιαστεί από το 1990, ενώ ταυτόχρονα κατέχει την τρίτη θέση μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. ως προς το (ποσοστιαίο ανά 100.000 κατοίκους) μέγεθος της αστυνομικής δύναμης. Η συζήτηση διεθνώς διεξάγεται με όρους πολέμου: κατά της τρομοκρατίας, κατά της λαθρομετανάστευσης, κατά της παιδοφιλίας κ.ο.κ.

Σ' αυτό το κοινωνικοπολιτικό και ψυχολογικό βάθρο εδράζεται η σύγχρονη βιομηχανία της ασφάλειας, ένας από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους διεθνώς οικονομικούς κλάδους. Αυτή όμως η

τεράστια αναβάθμιση και ιδιωτικοποίηση των μηχανισμών ασφάλειας δεν φαίνεται να προσφέρει κάτι ιδιαίτερο στην ουσιαστική αντιμετώπιση και περιστολή του εγκληματικού φαινομένου. Σύμφωνα με μία προσφύη διατύπωση, «οι ιδιωτικές εταιρείες υπηρεσιών ασφάλειας ενδιαφέρονται για την καταπολέμηση του εγκλήματος όσο ενδιαφέρονται για τον αποπλισμό οι βιομηχανίες όπλων». Αναφερόμαστε τελικά στην εμπορική και πολιτική χρήση του φόβου ως μέσου κερδοφορίας και πειθαρχοποίησης, όπως πολλοί θεωρητικοί έχουν επισημάνει⁴.

Με τον τρόπο αυτό, η ασφάλεια ως κεντρικός άξονας της εφαρμοζόμενης αντεγκληματικής πολιτικής, τη μετατρέπει σε απλό άθροισμα πολιτικών «τάξης και ασφάλειας», και ουσιαστικά την αποπροσανατολίζει από την αποστολή της να εντοπίσει τους εγκληματογόνους παράγοντες που αναπαράγουν τις κοινωνικές δυσλειτουργίες, έτσι ώστε να συμβάλει στην περιστολή του εγκλήματος με τρόπο επιστημονικά μετρήσιμο. Υπό το πρίσμα αυτό, αμφισβητούνται από πολλές πλευρές έντονα οι καλές προθέσεις των κρατούντων για την καταπολέμηση της ανασφάλειας, καθώς –σύμφωνα με την ασκούμενη κριτική– πρόκειται για αβέβαιο μέγεθος που αξιοποιείται εργαλειακά για δημαγωγικές εξαγγελίες των πολιτικών, αύξηση της θεαματικότητας των Μ.Μ.Ε., μανιχαϊστικές γενικεύσεις εις βάρος ευάλωτων δαιμονοποιημένων κοινωνικών ομάδων ή στοχοποιημένων περιοχών. Ακόμη περισσότερο, υποστηρίζεται ότι η όποια εξαγγελία ή υπόσχεση για την εμπέδωση του περίφημου αισθήματος ασφάλειας είναι απλώς αδύνατο να υλοποιηθεί. Έχει την ίδια αξία με τις δηλώσεις υπόσχεσης αιώνιας αγάπης ή μίσους. Σύμφωνα με τον Ζίγκμουντ Μπάουμαν:

[...] η ματαιώση της ελπίδας προσθέτει την προσβολή της ανικανότητας στο τραύμα της ανασφάλειας, οδηγεί το άγχος σε επιθυμία τιμωρίας και αντισταθμισμάτων για τις προδομένες ελπίδες, και τελικά από τον ένα πανικό για ασφάλεια στον επόμενο⁵.

Αυτό που συνοπτικά συμβαίνει είναι η μετατροπή ενός κοινωνικού προβλήματος σε αστυνομικό ζήτημα, μία συστηματική τάση

για την επέκταση της ποινικής διαχείρισης της εξαθλίωσης, με τον εντοπισμό ενός «βολικού εχθρού» στο πρόσωπο του φτωχού, του τοξικομανούς, του τσιγγάνου, του (παράτυπου ή μη) μετανάστη και του αιτούντος άσυλο.

Οφείλουμε να σταθούμε με προσοχή σ' αυτές τις κριτικές προσεγγίσεις, καθώς φαίνεται ότι η επιδίωξη της ασφάλειας πράγματι συμβάλλει σε μία διαδικασία μετάλλαξης της φιλοσοφικής δομής του ιστορικού, νομικού και πολιτικού πολιτισμού σ' ολόκληρη την Ευρώπη. Είμαστε μάρτυρες της ανάδυσης ενός «ποινικού-τιμωρητικού κράτους», ενός κράτους εχθροπραξιών [warfare state] που έχει υποκαταστήσει το κράτος πρόνοιας [welfare state], σύμφωνα με την εύστοχη επισήμανση του Λοϊκ Βακάν⁶, και το οποίο καλλιεργεί συστηματικά τις λογικές του φόβου και την κουλτούρα του ελέγχου. Αυτή η μετάλλαξη θα εμπεδώνεται όλο και περισσότερο θεσμικά και πρακτικά, όσο οι σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες θα έχουν ως μόνο κοινό, κατ' ευφημισμό ενοποιητικό, στοιχείο τον φόβο της διακινδύνευσης και του εγκλήματος.

Η ΑΛΛΗ ΟΨΗ: ΥΠΑΡΚΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΥΠΟΜΟΧΛΙΑ

Ταυτόχρονα όμως οφείλουμε, έστω και ενόψει της αναζήτησης μίας «άλλης δημοκρατικής δημόσιας τάξης», όπως κάποιοι ευαγγελίζονται, να αναγνωρίσουμε ότι η κοινωνική αντίδραση ιδιαίτερα έναντι της βίαιης εγκληματικότητας δεν αποτελεί απλώς έναν βολικό εξουσιαστικό μύθο, ούτε μία αμιγώς στερεοτυπική κατασκευή, χωρίς καμία αναφορά στο πραγματικό κοινωνικό πεδίο. Όπως αναφέρει ο Τζοκ Γιανγκ:

Η λύση για παράδειγμα, σχετικά με τον εξαιρετικά υψηλό δείκτη εγκληματικότητας μαύρων εις βάρος μαύρων στις Ηνωμένες Πολιτείες δεν είναι η μεγαλύτερη αντιπροσώπευση των μειονοτήτων στο δικαστικό σώμα [...]. Ο δείκτης θνησιμότητας των νεαρών μαύρων θα παραμείνει ανάλογος προς αυτόν του Μπανγκλαντές [...] ακόμη και αν η εθνοτική σύνθεση της αστυ-

νομίας αντανακλούσε τη σύνθεση της κοινότητας και αν κάθε δίκη ήταν τόσο δίκαιη όσο και η συνείδηση ενός φιλελεύθερου⁷.

Πιθανότατα, ο φόβος θυματοποίησης των ηλικιωμένων στον Κολωνό ή την Κυψέλη δεν είναι τόσο αβάσιμος όσο των ομόλογών τους κατοίκων της Εκάλης και της Γλυφάδας.

Αναφερόμαστε, κατά συνέπεια, στην οντολογία του εγκληματικού φαινομένου και την πραγματικότητα της θυματοποίησης ευάλωτων μελών των κοινωνικά αποστερημένων ομάδων στις υποβαθμισμένες περιοχές της πόλης. Ενδιαφέρει επίσης η συλλογική κοινωνική πρόσληψη των προβληματικών καταστάσεων στο τοπικό επίπεδο, το κοινωνικό νόημα που κάθε πολίτης τούς προσδίδει, καθώς και ο προβληματισμός ως προς τις κατάλληλες μορφές του κοινωνικού ελέγχου για τη διαχείρισή τους.

Εάν, επομένως, παρά την προφανή χρησιμότητα της αποδομητικής κριτικής, αναγνωρίσουμε τα όρια και τις όποιες ανεπάρκειες και αντιφάσεις της, θα πρέπει να κατανοήσουμε το πραγματικό πρόβλημα της δυσλειτουργίας του δημόσιου αστικού χώρου. Αιχμή του ζητήματος αποτελεί η παρατηρούμενη απονεύρωση των πολυτοίκινων δραστηριοτήτων της αστιακής καθημερινότητας, όπως βεβαίως και η διάχυτη υποκειμενική πεποίθηση των κατοίκων, εργαζομένων και δυνάμει επισκεπτών κάποιων περιοχών, ότι υπάρχει υψηλή πιθανότητα θυματοποίησής τους. Το ζητούμενο είναι η ανάληψη πρωτοβουλιών και στοχευμένων τοπικά και κοινωνικά παρεμβάσεων για την ομαλή χρήση του δημόσιου χώρου από τους πολίτες, με τη μαζική παρουσία τους και συμμετοχή τους σ' ένα ζωντανό αστικό περιβάλλον, που θα επιφέρει διαλεκτικά τη μεταβολή της κοινωνικής ψυχολογίας και την επανάκτηση των καθημερινών συνηθειών ενός συνεκτικού κοινωνικού ιστού. Αυτό που τελικά απαιτείται είναι η συγκρότηση, με συστηματικό τρόπο, ενός μοντέλου αστικής συνύπαρξης που συναποτελείται από τρεις παράγοντες, σε διαλεκτική αλληλεπίδραση μεταξύ τους: το αίσθημα ασφάλειας, την ελκυστικότητα του χώρου, τις τοπικά προσαρμοσμένες πολιτικές. Προϋπόθεση αποτελεί η γνώση των προβλημάτων και παραγόντων που συμβάλλουν στην ανασφάλεια αλλά

και η καταγραφή του εγκληματικού φαινομένου στις πραγματικές του διαστάσεις και τις υπαρκτές συνέπειές του, όπως και η προώθηση συγκεκριμένων πολιτικών για την περιστολή του.

ΣΚΕΨΕΙΣ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΒΡΑΧΥ-ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Είναι προφανές, για παράδειγμα, η ανάγκη ειδικού αστυνομικού σχεδιασμού και της άμεσης αστυνομικής ανταπόκρισης σε προβληματικές καταστάσεις, χωρίς όμως η περιοχή να θυμίζει εμπόλεμη ζώνη. Επίσης, η αναγκαία για λόγους δημόσιας υγείας εκκένωση κτιρίων που έχουν μεταβληθεί σε ανθρώπινες χωματερές μεταναστών «χωρίς χαρτιά» πρέπει να συνοδεύεται από τη λειτουργία Κέντρων Φιλοξενίας με αξιοπρεπείς συνθήκες, όπως και από τη δραστική αναβάθμιση των αρμόδιων υπηρεσιών για τη χορήγηση ή μη διεθνούς προστασίας. Η όποια πολιτική διαπραγμάτευση για την αναθεώρηση του Κανονισμού «Δουβλίνο II» πρέπει εντωμεταξύ να συνδυαστεί με την προσωρινή ομαλοποίηση του νομικού καθεστώτος αντικανονικών μεταναστών που είναι αδύνατη η επιστροφή τους, για να ανασυρθούν από τη θεσμική αφάνεια και την παγίδευση στα παραβατικά δίκτυα. Η συστηματική διαχείριση του πληθυσμού των τοξικοεξαρτημένων οφείλει πρωτίστως να επιτευχθεί στις δομές υποκατάστασης ή άλλες μορφές πρόνοιας. Οι αναγκαίες χωροταξικές και πολεοδομικές παρεμβάσεις και η εκκρεμούσα ρύθμιση των χρήσεων γης πρέπει να λαμβάνουν ταυτόχρονα υπόψη τον ιστορικό και κοινωνικό χαρακτήρα κάθε περιοχής, επιζητώντας τη διαταξική συνύπαρξη και την πολιτισμική πολυμορφία. Ιδίως, όμως, απαιτείται η ενημέρωση των πολιτών και η συμμετοχή τους με πολλαπλές δράσεις στο τοπικό γίγνεσθαι, τη χρήση και την αξιοποίηση του δημόσιου χώρου.

Δεν λείπει η διεθνής εμπειρία σ' αυτό το πεδίο, όπως για παράδειγμα στο Μπάρι της Ιταλίας, όπου μέσω των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών «URBAN» μειώθηκε σημαντικά η νεανική παραβατικότητα, με τη μετατροπή του ιστορικού κέντρου από μία υποβαθμισμένη και επικίνδυνη περιοχή σε μία ελκτική και ζωντανή

εστία της πόλης⁸. Στην περίπτωση του Λιντς στη Βρετανία, παρατηρήθηκε ότι το κέντρο της πόλης ήταν πολύ ασφαλές μέχρι το απόγευμα και σχετικά ανασφαλές αργότερα. Για να αμβλυνθεί αυτή η «διπλή ταυτότητα» της πόλης αναπτύχθηκαν πολιτικές με σύνθημα «Το Λιντς ζωντανό μετά τις 5», κρατώντας τα εμπορικά κέντρα ανοιχτά, αξιοποιώντας τον φοιτητικό πληθυσμό σε μερική απασχόληση, ενθαρρύνοντας τη δημιουργία μικρών επιχειρήσεων και μαγαζιών που παρέμεναν ανοιχτά στους δρόμους κ.ά. Ταυτόχρονα υπήρξε συντονισμός υπηρεσιών για την ενίσχυση της διαχείρισης του φαινομένου των αστέγων και της πρόνοιας για τους χρήστες ουσιών, τη βελτίωση και προσαρμογή των συγκοινωνιών, την εν γένει ενδυνάμωση της επισκεψιμότητας στην περιοχή κ.λπ.

Έχουν βεβαίως προβληθεί ενστάσεις ότι, παρά τα συγκεκριμένα θετικά αποτελέσματα, δεν αντιμετωπίστηκε η ουσία του προβλήματος της παραβατικότητας, καθώς οι σχετικές δραστηριότητες απλώς μετακινήθηκαν σε άλλες περιοχές της πόλης. Μιλώντας όμως για την Αθήνα υπό τις παρούσες συνθήκες, τέτοιου είδους, χρήσιμοι κατά τα άλλα, προβληματισμοί αποτελούν προς το παρόν μάλλον ασκήσεις πολυτελούς σκεπτικισμού.

Ως εκ τούτου, θεωρώ απολύτως αναγκαία και ρεαλιστική, με την αξιοποίηση ιδίως του υφιστάμενου ανθρώπινου κεφαλαίου και των διαθέσιμων ευρωπαϊκών πόρων, την ανάληψη στο άμεσο μέλλον πρωτοβουλιών, όπως ενδεικτικά:

- Χαρτογράφηση των συνοικιών του ευρύτερου κέντρου/δημογραφικά στοιχεία, οικιστικό περιβάλλον, παρουσία μεταναστών, χρήση ελεύθερου χρόνου.
- Καταγραφή της πραγματικής έκτασης του εγκλήματος και της παραβατικότητας/τοπικές θυματολογικές έρευνες και εντοπισμός των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του φαινομένου σε κάθε περιοχή.
- Καταγραφή μέσω των ίδιων ερευνών του επιπέδου ανασφάλειας των πολιτών/υποκειμενικός προσδιορισμός της σοβαρότητας των προβλημάτων και ιεράρχησή τους σύμφωνα και με τις στάσεις και αντιλήψεις των κατοίκων.

- Ενεργοποίηση των υφιστάμενων Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης Παραβατικότητας (ΤΟ.Σ.Π.ΠΑ.) και δημιουργία νέων σε επίπεδο συνοικίας, με κεντρικό συντονισμό του Δήμου. Ενθάρρυνση των συλλογικοτήτων και του εθελοντισμού. Ανάπτυξη μορφών κοινοτικής αστυνόμευσης.
- Σχεδιασμός προγραμμάτων δράσης για ασφαλείς γειτονιές με τον καθορισμό προτεραιοτήτων, στόχων, συγκεκριμένων μέτρων και παρεμβάσεων. Περιοδική αξιολόγηση των αποτελεσμάτων, συμπληρώσεις και διορθωτικοί ανασχεδιασμοί.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βασίλης Καρύδης, *Όψεις κοινωνικού ελέγχου στην Ελλάδα. Ηθικοί πανικοί, ποινική δικαιοσύνη*, σειρά: «Media + Έγκλημα»/Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2010.
2. Christina Zafaronitou, «Fear of Crime in Contemporary Greece: Research Evidence», *Criminology*, ειδικό τεύχος (Οκτ. 2011), σ. 50-63.
3. David Garland, «The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society», Oxford University Press, Οξφόρδη 2001.
4. Ενδεικτικά, Ulrich Beck, *Risk Society. Towards a New Modernity*, Sage Pub., Καλιφόρνια 1992.
5. Zygmunt Bauman, *Η μετανεωτερικότητα και τα δεινά της*, μτφ Γιώργος-Ικαρος Μπαμπασάκης, Ψυχογιός, Αθήνα 2002.
6. Loïc Waquant, *Οι φυλακές της μιζέριας*, μτφ. Καίτη Διαμαντάκου, επιμέλεια σειράς Νίκος Παναγιωτόπουλος, Πατάκης, Αθήνα 2001.
7. Jock Young, *The Vertigo of Late Modernity*, Sage Pub., Καλιφόρνια 2007.
8. Leo Van Den Berg – Peter M. J. Pol – Giuliano Mingardo & Carolien J. M. Speller, *The Safe City. Safety and Urban Development in European Cities*, σειρά «Euricur»/Ashgate, Όλντερσποτ 2006.